

Motion till riksdagen 2009/10:C11

av **Carina Moberg m.fl. (s, v, mp)**
med anledning av prop. 2009/10:142

Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår regeringens proposition 2009/10:142 Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare.

Motivering

Regeringen föreslår skarpa ekonomiska sanktioner mot de familjer som är mest trängda i samhället i syfte att motverka kriminalitet. Föräldrar vars barn begår brott ska åläggas skadestånd i syfte att skärpa sin fostran. Samtidigt väljer regeringen att försäkra trygghetssystemen och skära i välfärden för att kunna genomföra skattesänkningar för dem med de högsta inkomsterna.

Arbetslöshet, fattigdom, missbruk och brister i integration är en grogrund för kriminalitet. En stor del av brottsligheten i dag har sin början i sådana förhållanden. Det gäller inte minst ungdomar som kommer snett i tidig ålder och som hamnar i kriminalitet. Människor från dessa förhållanden är även oftare själva utsatta för övergrepp och brottslighet. Ökade ekonomiska och sociala klyftor mellan människor leder till ökad kriminalitet. Den solidariska välfärdsmodell vi rödgröna förespråkar är därför ett effektivt sätt att förebygga att kriminalitet uppstår.

Tillgången till jobb, utbildning, bra boende och trygghet i livets olika skeden kan utgöra skillnaden mellan att hamna i utanförskap, frustration och kriminalitet eller att få möjligheten att vara en medborgare som kan bidra till det gemensamma. Detta synsätt utgör en stor skillnad mellan det rödgröna alternativet och den moderatstyrda regeringen. Regeringen blundar för kriminalitetens orsaker, det förebyggande arbetet saknas i viktiga delar och man för en politik som leder till ökade klyftor.

Vi rödgröna står för en politik som tydligt agerar mot brottslighet och dess orsaker. Varje människa har ansvar för sina handlingar. När brott begås är det

Fel! Okänt namn på

viktigt att samhället reagerar, att det sker snabbt och att det finns tydlighet i samhällets reaktioner. Men reaktionerna på brott måste vara kloka och sträva efter att leda till minskad framtida brottslighet, i synnerhet när det gäller ungdomar som begår brott.

Det mest effektiva sättet att bekämpa brottsligheten är att se till att den aldrig inträffar. Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter insatser på samtliga nivåer i samhället. Det handlar såväl om individen som det lokala samhället, organisations- och näringslivet och den nationella politiken.

I propositionen föreslår den moderatstyrda regeringen ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare, som de menar ska leda till minskad brottslighet. Men propositionen är behäftad med en rad svagheter, inte minst empiriska. Under remissförfarandet av underlaget till propositionen frågar Socialstyrelsen efter forskning eller utvärderingar som ger stöd för förslaget. Socialstyrelsen menar att regeringen inte visat på någon sådan undersökning utan att förslaget grundar sig på ett antagande. Vi har anledning att påtala samma kritik.

Regeringen låter svepande drag om brottslighetens allmänna utveckling från 1950-tal få stå som grund för genomgripande förändringar som kan få allvarliga konsekvenser för vissa familjer. Regeringen skriver till och med själva att det är av underordnat intresse om ungdomsbrottsligheten har ökat eller minskat under senare år. Det är tydligt att ideologiska hänsynstaganden går före den nödvändiga analys som behövs för att bryta brottsliga banor tidigt.

Kritiken mot den högerstyrda regeringens förslag är även kraftig från flera andra viktiga remissinstanser. Lagrådet, Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten och Sveriges advokatsamfund ifrågasätter om de förslag regeringen presenterar verkligen kommer att ha någon betydelse för en minskning av ungdomskriminaliteten.

Regeringen menar lakoniskt att barn och ungdomars familjesituation i hög grad påverkar risken för ungdomskriminalitet. Ungdomar vars föräldrar inte reagerar tillräckligt när ungdomarna visar beteenden som strider mot grundläggande samlevnadsregler och normer eller visar bristande tillsyn, besitter en särskild hög risk att hamna i kriminalitet. Just därför menar regeringen att det är viktigt att skapa styrmedel som ger föräldrar ekonomiska incitament att kontrollera barn och ungdomar och sätta tydligare gränser. Detta resonemang menar vi grundar sig på en amatörpsykologisk nivå som knappast är tillräcklig för lagstiftning.

Utgångspunkten måste i stället vara att föräldrar gör sitt bästa efter sina förutsättningar men att en del föräldrar och barn har komplexa förutsättningar som påverkar familjelivet. Det kan vara neuropsykologisk problematik, missbruk, fattigdom, psykisk ohälsa eller annat som påverkar familjesituationen. Uppseendeväckande nog har regeringen inte gjort någon som helst analys av vilka familjer som befinner sig i riskgruppen utan tycks ha en föreställning om att alla familjer är funktionella och löser de problem som uppkommer bara incitamenten är starka nog.

Följande citat från Åklagarmyndighetens yttrande till lagförslaget tydliggör bristerna i analysen bakom regeringens lagförslag,

Fel! Okänt namn på

Den preventiva effekt som det föreslagna principalansvaret förutsätts ha torde vara mycket liten, dels eftersom det inte är fråga om att påverka något uppsåtligt eller vårdslöst handlande, dels – och kanske särskilt – som skadeståndsskyldigheten kan inträffa flera år efter det att den unge har hamnat snett. Det finns också situationer där den unge gör sig skyldig till brott utan att det dessförinnan funnits några tydliga varningssignaler såsom skolk eller annan misskötsamhet. Föräldern, som kanske gett sitt barn en god uppfostran, satt rimliga gränser och visat ett normalt engagemang i vad barnet företar sig, kan med fog fråga sig vad han eller hon skulle ha gjort annorlunda för att förhindra det inträffade.

Vi menar att det finns en uppenbar risk att regeringens förslag framför allt kommer att slå mot familjer som redan har stora problem eller knappa ekonomiska marginaler. Särskilt i fall då skadestånd tilldöms och det handlar om flera skadehändelser. Den beloppsbegränsning som följer av regeringens förslag är nämligen knuten till varje skadehändelse. Det är inte särskilt svårt att tänka sig att föräldrar inte kommer att kunna betala dessa skadestånd och i stället riskera att hamna hos kronofogden. Detta kan i sin tur innebära svårigheter att få nödvändiga lån, teckna telefon- eller mobilabonnemang eller få problem med att hitta bostad. Något som kommer att drabba även andra barn och ungdomar i familjen.

Vi har svårt att se på vilket sätt man hjälper utsatta familjer genom att göra dem fattigare. Detta resonemang framhåller även Justitiekanslern i sitt yttrande till lagförslaget,

När det gäller barn och ungdomar som orsakar många skador visar tidigare erfarenheter i Norge, av bestämmelser motsvarande de nu föreslagna, att föräldrar i dessa fall ofta inte förmår betala det skadestånd som de åläggs (se prop. 1993/94:57 s. 14). Det finns enligt Justitiekanslerns uppfattning anledning att anta att samma förhållande skulle uppstå i Sverige om ett skadeståndsansvar för vårdnadshavare infördes här.

Ytterligare ett problem regeringen väljer att bortse från i sin proposition är hur det solidariska ansvaret ska fungera. Om flera vårdnadshavare blir skadeståndsskyldiga kommer de att vara solidariskt ansvariga. I en situation där föräldrarna har delad vårdnad och boendeföräldern inte har några ekonomiska resurser får den andra föräldern betala skadeståndet. Detta gäller även i fall där den andra föräldern saknar faktiska möjligheter att påverka barnet eller ungdomen i vardagen. I dessa situationer fungerar ju knappast regeringens incitament.

Den kritik vi formulerat i motionen är endast ett axplock ur all kritik remissinstanserna gett uttryck för. I bästa fall blir regeringens lagförslag endast en paperstiger, i värsta fall leder den till ytterligare stigmatisering av redan utsatta familjer.

Vi menar att det vore bättre om regeringen ser till att de verktyg som finns i dag verkligen fungerar. Riksrevisionen har nyligen granskat hur hanteringen av unga lagöverträdare sker. Undersökningen gäller framför allt förhållandena under 2007, men även till viss del under 2008 och 2009. Granskningen visar att varken regeringen eller de ansvariga myndigheterna lever upp till de mål och krav som ställs på hanteringen av unga lagöverträdare. De lagstadgade tiderna för handläggning överskrids i mer än vart tredje fall. Riksrevisionen

Fel! Okänt namn på

kritiserar även att lagföringen minskar och att andelen återfall ökar, efter att ha minskat under flera år. Även uppföljningen är dålig, vilket gör det svårt att återkoppla utvecklingen och analysera problemen. Inte heller fungerar lagens krav på att det ska vara särskilt utsedd personal i myndigheterna som hanterar ungdomsärenden.

När det gäller handläggningstiderna är det framför allt inte en fråga om en resursbrist, utan bristande mål och prioriteringar. Ansvar för dessa allvarliga brister ligger på både regeringen och på myndigheterna. Men det går inte att bortse från att regeringen har det övergripande och största ansvaret. Regeringen har tydligt brustit i sin skyldighet att sätta upp mål, prioritera dessa och ställa krav, trots medvetenhet om att tidsfrister inte har upprätthållits.

För några år sedan genomfördes en större påföljdsreform för unga lagöverträdare innehållande ungdomstjänst, medling och särskilt stöd. Många kommuner har inte genomfört någon medling ännu. Inte heller erbjuds särskilt kvalificerade kontaktpersoner av socialtjänsten ute i kommunerna. Ungdomar som döms till frihetsberövande påföljder eller vård enligt socialtjänstlagen bör följas upp under lång tid för att inte återfalla i brott. När beslutet om påföljd fattas ska den unge få en kontaktperson som följer den unge både under påföljdstiden och efteråt om det bedöms nödvändigt. Att kommunerna brister hämmar det förebyggande arbetet. Regeringen bör därför följa upp den stora påföljdsreformen för unga. Regeringen bör även se till att de verktyg som finns i dag fungerar bättre i stället för att presentera lagstiftning som försvårar arbetet med att förhindra att ungdomar hamnar i kriminalitet. Vi avslår därför propositionen.

Stockholm den 25 mars 2010

Carina Moberg (s)

Egon Frid (v)

Johan Löfstrand (s)

Hillevi Larsson (s)

Christina Oskarsson (s)

LiseLotte Olsson (v)

Jan Lindholm (mp)

Eva Sonidsson (s)

Gunnar Sandberg (s)

Fredrik Lundh Sammeli (s)